

Sola Scriptura

Luther heeft het reddende inzicht verworven *door te lezen*. En tegelijk gezegd dat het de *juiste lezing* (interpretatie) is die redt. Formeel is daarmee het wezen van de kerk gebonden *aan de tekst van de Bijbel*. Dat wordt dan ook de steunpilaar van zijn theologie, de basis waarop alles gebouwd moet worden, wil het godewelgevallig zijn. De paus, de traditie, de apostolische successie, het kerkelijk recht, de kerkvaders, het komt in de definitie van wat **kerk** is bij Luther niet meer voor. Niet dat Luther die allemaal zomaar over boord heeft gegooid. Integendeel. Hij kan het waarderen, maar enkel *voorzover het overeenstemt met wat hij in de Bijbel terugvindt*. Indien niet, dan moet de kerk zich aanpassen, niet de Bijbel. Niet de kerk staat boven de Schrift, maar de Schrift boven de kerk, is de formulering. *De Bijbel wordt de toetssteen van alles*, de norma normans, bron en norm tegelijk, en de Bijbel alleen. Die kan dat op eigen houtje volgens Luther, die heeft geen 'helpende kerk' nodig met haar leergezag.

Sola scriptura geldt voor Luther dus niet alleen als het gaat om de ervaring dat God je redt (het heilswoord), maar wordt het theologisch principe tout court. Helemaal uitgekristalliseerd is dit principe pas in de discussie met professor Eck tijdens een openbaar debat aan de universiteit van Leipzig in 1519. In de daaropvolgende confrontatie met het kerkelijke leergezag, die hem als ketter veroordeelt (1520), brengt hij dit principe steeds nadrukkelijker en duidelijker naar voren.

Behalve deze flyers biedt HouVast een bibliotheek aan digitale boekjes en samenvattingen van predikingen, vertaalde boeken over geloof en levenswijze. Bestudeer de Module C waarin honderden boeken en publicaties zijn verzameld, die je naar de Bron van Leven verwijzen...

Volg HouVast via www.goednieuws.org

Vertrouwen in Gods woord De Bijbel alleen

De Bijbel lag ten grondslag aan het geloof van de hervormers en vormde de kern van hun onderwijs. Ze begrepen maar al te goed dat ze te maken hadden met het geïnspireerde 'levende woord van God dat voor altijd standhoudt'. Ze koesterden elk woord. Hoe meer ze de Bijbel lazen en zich vastklampten aan de beloftes in de Schrift, hoe sterker hun geloof werd en hoe vastberadener hun moed.

'Zo is het met elke belofte in Gods Woord. Via de beloftes spreekt Hij tot een ieder van ons persoonlijk en op zo'n manier dat het lijkt of wij zijn stem kunnen horen. Door deze beloftes schenkt Christus ons zijn genade en kracht. Ze zijn de bladeren van de boom 'die de volken genezing brengt'. Als ze ontvangen zijn en tot ons doorgedrongen, horen ze het karakter te versterken en zullen ze het leven inspireren en onderhouden. Niets ter wereld bezit zo'n genezende kracht. Niets ter wereld kan zulk een moed en geloof geven waardoor het hele wezen versterkt wordt.'

"De Schriften werpen blijdschap op ons verdriet, hoop op onze ontmoediging, licht op onze duisternis. Ze bieden sturing in onze warboel, zekerheid in onze knelpunten, kracht in onze zwakte en wijsheid in onze onwetendheid." Als we over Gods Woord nadenken en door geloof vertrouwen op zijn beloftes, geeft Gods levengevende kracht ons hele wezen energie, zowel in fysiek en mentaal als in emotioneel en geestelijk opzicht. De hervormers vulden hun gedachten met ieder woord uit de Bijbel. Ze leefden volgens het Woord en velen stierven door het Woord. Ze waren geen gemakzuchtige, zelfingenomen, onnadenkende christenen met een oppervlakkig geloofsleven. Ze wisten dat ze de kracht van Gods Woord nodig hadden om de kwade machten te kunnen verslaan. John Wyclifs' leven draaide om het vertalen van de Bijbel in de Engelse taal. Op die manier kon ook de gewone mens de Schriften lezen en begrijpen. Omdat hij hiermee de wet overtrad, werd hij berecht vanwege zijn geloof, bestempeld als een ketter en veroordeeld tot de dood. Tijdens zijn proces deed Wyclif een aangrijpende oproep. *'Tegen wie denken jullie dat jullie strijden? Tegen een oude man aan de rand van het graf? Neen. Tegen de waarheid. De waarheid die sterker is dan jullie en jullie ook zal overwinnen.'* Wyclifs laatste woorden werden werkelijkheid toen het licht van Gods waarheid de duisternis van de Middeleeuwen doorbrak.

Het openen van Gods woord had ook zijn gevolgen. Wat stond op de hoogste plaats: Gods woord of het gezag van een 'mens'? En als men Gods woord volgt, betekent dat het afwijzen van de kerk en haar 'woord'. De vraag na het afwijzen van het kerkelijk leergezag is: vera et falsa religio. Wie bepaalt dat nu? En hoe? Welke criteria heb je? En wat is 'de kerk' eigenlijk als je de 'kerkelijke leiders' verwerpt? Waarop kun je dan nog terugvallen? Geen kleine vragen.

Zonder dat het zijn bedoeling was, heeft Luthers actie geleid tot een volledige deconstructie van het *sacramentele heilsinstituut van de katholieke kerk*, waarvan de paus de representant en de garant was. En als dat alles z'n aura verloren heeft, blijft Luther over met enkel een boek, **sola scriptura**, de Bijbel alleen. We zijn hier getuige van de geboorte van het Schriftprincipe. Het is de protestanten zo vertrouwd dat ze niet doorhebben dat deze radicale terugplooiing op de Bijbel alleen nieuw is in de kerkgeschiedenis. Het heeft ook grote gevolgen. De Bijbel keert zich tegen de bestaande Kerk en die raakt daardoor in een diepe identiteitscrisis.

In het voorwoord bij de uitgave van zijn Opera Latina I (1545) vertelt Luther hoe hij op die idee is gekomen. Het is een autobiografisch stuk waarin hij de lezer meeneemt naar zijn studeerkamer (in een aangebouwde toren van het klooster, vandaar 'Turmerlebnis'). Die toren was overigens toen nog geen echte toren (zoals men nu aan de toeristen toont), maar meer een uitbouw, boven de cloaca (toilet).

We zien een gelovige monnik, professor theologie, die bang is voor *Gods oordeel* omdat Luther van zichzelf weet dat hij allesbehalve een heilige is, ook al doet hij nog zo z'n best. Gevangen in deze psychisch tamelijk belastende situatie zoekt Luther naar een uitweg. Filosofen, theologen, kerkvaders, rituelen, sacramenten: ze helpen allemaal niet. Hij blijft vastzitten in zijn 'aanvechtingen', zoals Luther die negatieve gevoelens noemt: *tentationes tristitiae*. Anders geformuleerd: De gangbare religie brengt geen bevrijding. Alle officiële kerkelijke middelen die er zijn om zijn geweten te ontlasten, werken niet. Het sacramentele heilsinstituut van de 'kerk' faalt. Eén ding blijft hem nog over: de Bijbel. Daarin staat het 'Evangelie' en dat schijnt een 'blijde boodschap' te zijn. Dat leest hij bij de apostel Paulus (Romeinen 1:16-17): *'Het evangelie is een kracht Gods tot redding voor wie gelooft'*. Dan zal hij zich daaraan vastklampen, maar dan volgt de mokerslag: *'Want in het evangelie wordt Gods gerechtigheid openbaar'*, zo vervolgt de tekst. Deze toevoeging stort hem in een diepe crisis. Als ook het Evangelie, de kern van zijn 'religie', een strenge en rechtvaardige God verkondigt, dan is er geen hoop meer. Hij voelt zich definitief veroordeeld, verloren en verdoemd. Luther schrijft:

...Ik haatte dat begrip 'Gods gerechtigheid', want door de traditie van alle doctores had ik geleerd dit te interpreteren in die zin dat God rechtvaardig is en dus zondaren en onrechtvaardigen straft. Nu, ik leefde als monnik zeker onberispelijk, maar ik voelde me nog steeds een zondaar in Gods ogen. Ik kon geen rust vinden in mijn geweten. Ik durfde er niet op te vertrouwen dat ik genoeg gedaan had om God te verzoenen. Ik had dus die rechtvaardige God die zondaars straft, helemaal niet lief. Integendeel: ik haatte Hem. In stilte lasterde ik hem nog net niet, maar ik mopperde verontwaardigd: Het lijkt waarachtig wel of het voor God nog niet genoeg is dat wij, arme en voor eeuwig verdoemde zondaren, door de wet met z'n tien geboden terneer geworpen worden. Want nu komt God met zijn evangelie er nog eens een schepje

bovenop doen door ons ook bij monde daarvan met zijn gerechtigheid en grimmige toorn te bedreigen! Zo raasde ik maar door met een wild en verward geweten. En intussen bonkte ik onbeschaamd bij Paulus op de deur, vurig verlangend te verstaan wat Paulus met die uitspraak toch wilde zeggen. Dag en nacht tobde ik me er mee af tot ik, dankzij Gods erbarmen, oog kreeg voor het verband waarin die woorden staan: 'Gods gerechtigheid wordt openbaar in het evangelie, gelijk geschreven staat: de rechtvaardige zal door zijn geloof leven'. Toen begon het me te dagen: Gods gerechtigheid betekent hier een geschenk van God waardoor de rechtvaardige leeft, namelijk uit geloof. Het was mij alsof ik opeens opnieuw geboren werd en door geopende poorten het paradijs zelf was binnengegaan..."

Het eigenaardige van deze wedergeboorte is dat die bewerkt wordt door zoiets prozaïsch als een taalwetenschappelijke vaststelling: een tekst die Luther maar niet vatten kan, begint plots te spreken doordat hij zich realiseert dat een idiomatische constructie in het Grieks anders geïnterpreteerd kan worden dan hij altijd had gedacht. 'Gods gerechtigheid' hoeft niet perse te verwijzen naar een 'eigenschap van God', waarmee hij het goede beloont en het kwade straft, maar kan ook verwijzen naar iets wat God doet aan/in/door de mens. Als dat zo is, dan is Gods gerechtigheid niet iets om bang voor te zijn, maar een geschenk om hem voor te danken. Hij maakt ons rechtvaardig. Gerechtigheid wordt zo voor Luther bijna synoniem met barmhartigheid. Eigenlijk staat dit allemaal al bij Augustinus te lezen, zoals Luther elders ook zelf vaststelt. Maar een tekst kunnen lezen wil nog niet zeggen dat de boodschap ook doorkomt, dat 'de frank' valt. Dat is voor Luther uiteindelijk wel gebeurd en wel zo sterk dat hij het gevoel had dat 'de poorten van het paradijs zich openden'. Het gaat erom dat Luther zijn kerk- en wereld-veranderende ontdekking (de rechtvaardiging van de zondaar, niet op grond van diens werken, maar op grond van Gods genade) ophangt aan de interpretatie van een tekst, een Schriftwoord. Luther universaliseert vervolgens zijn eigen ervaring: *Wat mij gered heeft, zal ook voor anderen werken*. Deze ervaring, een combinatie van bijbelwoord en doorleefd geloof, wordt voor Luther het hoofdkenmerk van de christelijke religie. Het gaat er niet om dat je 'bij de club hoort', het gaat er niet om dat je de riten volgt, je gebeden op tijd zegt of de geloofsleer kent. Ook niet of je de priester (bisschop, paus) begroet als man Gods. Daar gaat het niet om. Het gaat maar om één ding: *beleven dat Gods woord je bevrijdt*. Dit is het 'nieuwe' van Luther en zal trendsettend blijken te zijn in de geschiedenis van de kerk. Zijn 'bekeringservaring' wordt voorbeeldig binnen het protestantisme. Tot op de huidige dag zoeken mensen via een doorgedreven bijbelstudie naar *'wat God nu eigenlijk zeggen wil tot mij'*. Zij verwachten heil van *teksten*. Ze zullen het zelf niet zo zeggen, want ze verwachten het heil van God, maar dat gaat toch doorheen die teksten. Luther heeft de tekstanalyse en exegese – en Luther deed dat op een wetenschappelijke manier – ingeschreven in de religieuze identiteit van de christen. Iedereen moet dan ook leren lezen, mannen en vrouwen, want zo en zo alleen kan Gods genade tot hen komen. Welke consequenties dit heeft voor de zelfdefinitie van de christelijke religie en met name voor de organisatie van de christelijke geloofsgemeenschap, zijn in de nasleep van Luthers' verzet tegen de aflaatkramen waarmee hij een publieke figuur werd, langzaam maar duidelijk geworden. Ze waren dat niet meteen, ook niet voor Luther zelf. Ze kwamen gaandeweg in een proces van actie-reactie, woord-wederwoord aan het licht, in het bewustzijn.